

БОНДАРЧУК Петро Миколайович,
провідний науковий співробітник
відділу історії України другої половини
XX ст. Інституту історії України
НАН України, доктор історичних наук;
ДАНИЛЕНКО Віктор Михайлович,
завідувач відділу історії України другої
половини XX ст. Інституту історії
України НАН України, доктор
історичних наук, член-кореспондент
НАН України

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Деколонізація історичної пам'яті України в умовах російсько-української війни постає як один із центральних процесів сучасного націєтворення, що безпосередньо впливає на формування колективної ідентичності, переосмислення минулого та визначення майбутніх векторів суспільного розвитку. Вона є відповіддю на багатовікову політику імперського домінування, у межах якої український історичний досвід систематично підпорядковувався чужим наративам, а власна суб'єктність заперечувалася або знецінювалася. Упродовж існування Російської імперії та Радянського Союзу історія України конструювалася як похідна від «загальноросійської» історії, що створювало уявлення про відсутність у українців окремої політичної традиції та права на незалежне державне існування. Такий підхід не лише викривляв наукову картину минулого, а й слугував інструментом культурної асиміляції та ідеологічного контролю.

Колективна пам'ять у цьому контексті виступала важливим механізмом відтворення колоніальної залежності. Через систему освіти, масову культуру, монументальні практики та офіційні історичні наративи відбувалося закріплення імперських смислів, які нормалізували підпорядкований статус України. Герої імперії та радянського режиму посідали центральне місце в символічному просторі, тоді як українські діячі визвольної боротьби маргіналізувалися або таврувалися як «вороги народу». Таким чином формувався специфічний режим пам'яті, що перешкоджав розвитку національної самосвідомості та відтворював колоніальну ієрархію цінностей.

Сучасна деколонізація історичної пам'яті є відповіддю на цю спадщину та передбачає комплексну трансформацію смислового поля, у межах якого суспільство осмислює своє минуле. Йдеться не лише про відмову від імперських символів, а про створення альтернативного історичного наративу, що ґрунтується на українському досвіді боротьби за свободу, культурного розвитку та державотворення. Важливим аспектом цього процесу є

повернення до історії тих подій і постатей, які були викреслені або спотворені колоніальним дискурсом, зокрема визвольних рухів, антиімперських повстань, репресованої інтелігенції та жертв тоталітарних режимів.

Російсько-українська війна радикально посилила усвідомлення значущості історичної пам'яті як простору ідеологічного протистояння. Російська держава активно використовує історичні міфи як інструмент легітимації агресії, апелюючи до концепцій «спільного походження», «історичної єдності» та «відновлення справедливості». Ці нарративи спрямовані на заперечення української державності та представлення війни як внутрішнього конфлікту в межах нібито єдиного народу. У такому контексті деколонізація пам'яті набуває стратегічного характеру, адже протистоїть не лише культурному впливу, а й інформаційній війні.

Одним із найбільш видимих вимірів деколонізаційних процесів стала трансформація публічного простору, що традиційно відіграє ключову роль у формуванні колективної пам'яті. Перейменування вулиць, площ і населених пунктів, пов'язаних з імперською та радянською спадщиною, має на меті не лише усунення символів колоніального панування, а й впровадження нової системи історичних орієнтирів. На зміну імперським героям приходять постаті українських діячів культури, політики та визвольної боротьби, які уособлюють прагнення до свободи й самостійності. Демонтаж монументів, що символізували радянську ідеологію, також виконує функцію символічного розриву з минулим і створює простір для формування нових форм меморіалізації.

Не менш важливою є роль освіти та науки в процесі деколонізації історичної пам'яті. Сучасні історичні дослідження дедалі активніше звертаються до постколоніальних підходів, що дозволяють виявляти приховані механізми імперського домінування та аналізувати їхній вплив на формування історичних знань. У навчальних програмах відбувається перегляд тем і акцентів, спрямований на висвітлення українського досвіду опору колоніальній політиці, репресій, культурної асиміляції та боротьби за автономію. Така трансформація освітнього простору сприяє формуванню критично мислячого громадянина, здатного розпізнавати маніпуляції історією та усвідомлювати цінність національного суверенітету.

Деколонізація історичної пам'яті тісно пов'язана з процесом суспільної консолідації в умовах війни. Спільне переосмислення минулого сприяє формуванню колективної солідарності та відчуття історичної тягlosti боротьби за свободу. Усвідомлення того, що сучасний опір агресії є продовженням багатовікової традиції визвольної боротьби, посилює моральну стійкість суспільства та його готовність до тривалого протистояння. У цьому сенсі історична пам'ять перетворюється на важливий ресурс національної безпеки.

Разом із тим процес деколонізації супроводжується певними викликами, пов'язаними з ризиком надмірної політизації пам'яті, спрощення історичних наративів і створення нових ідеологізованих схем. Існує небезпека заміни одного догматичного канону іншим, що може обмежити простір для критичного аналізу та наукової дискусії. Тому ключовим завданням гуманітарної науки залишається збереження балансу між деконструкцією колоніальних міфів і дотриманням принципів академічної об'єктивності, багатоперспективності та відкритості до різних інтерпретацій.

У ширшому контексті деколонізація історичної пам'яті України є частиною глобальних процесів переосмислення колоніальної спадщини, що відбуваються в багатьох постімперських суспільствах. Проте український випадок має специфіку, зумовлену триваючою збройною агресією з боку колишньої метрополії, яка прагне не лише зберегти культурний вплив, а й відновити політичний контроль. Це надає деколонізаційним процесам особливої гостроти та екзистенційного виміру.

Отже, деколонізація історичної пам'яті України в умовах війни є багаторівневим і динамічним процесом, що охоплює символічний простір, освітню систему, наукову думку та суспільну свідомість. Вона спрямована на подолання імперських структур мислення, відновлення історичної справедливості та формування цілісної національної ідентичності. У сучасних умовах цей процес набуває стратегічного значення як чинник культурного суверенітету, суспільної стійкості та здатності України протистояти імперській агресії не лише на полі бою, а й у сфері смислів та історичних інтерпретацій.

БУЖИКОВА Тетяна Олександрівна,
викладач кафедри іноземних мов
Військового інституту телекомунікацій
та інформатизації імені Героїв Крут

ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ЗАХИСНИКА: ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Формування ідентичності майбутнього захисника держави є складним соціокультурним процесом, невід'ємно пов'язаним із вихованням українських цінностей у курсантів. Визначальним чинником цього процесу виступає національна самосвідомість, яка традиційно формується через вивчення історії свого народу, усвідомлення його шляху та місця у світі. Національна свідомість, як наслідок історичного генезису нації, є умовою повноцінного